

Nieuwsbrief – januari 2026

**Goede levensbeschouwelijke educatie voor alle leerlingen
in het voortgezet onderwijs**



Ontwikkelingen LERVO

Aan het begin van 2026 schets ik graag de ontwikkelingen waar LERVO mee bezig is. Het algemene gevoel is dat LERVO in een *flow* terecht is gekomen. Vooral de uitgave van het eerste deel van de reeks inspiratieboeken – *Nieuwe werelden openen. Perspectieven op Levensbeschouwing en Religie* – heeft daaraan bijgedragen.

Daarnaast lijkt het maatschappelijk klimaat te veranderen en het besef door te dringen dat het vreedzaam samenleven en het welzijn van mensen/jongeren kan worden bevorderd door te begrijpen wat beweegredenen van mensen zijn en deze ook voor jezelf te ontdekken. De Onderwijsraad schrijft het in het net verschenen advies *Onderwijs en Welzijn* heel helder: ‘Onderwijs geeft leerlingen en studenten de ruimte zichzelf, elkaar en de wereld om hen heen te leren kennen en begrijpen en zich ertoe te verhouden. Onderwijs biedt mogelijkheden voor zingeving en kan bescherming bieden tegen maatschappelijke druk.’

LERVO gaat door na 2027

Het is dan ook een goede keuze dat de Stuurgroep Expertisecentrum LERVO in het afgelopen jaar heeft besloten om vanaf het jaar 2028 onverminderd door te gaan met de samenwerking. En deze het liefst uit te breiden. Eind 2027 loopt de tweede termijn van vijf jaar af, waarin de 21 LERVO-partners zich hebben verbonden aan elkaar en tevens financieel bijdragen. Het besluit van de Stuurgroep om na 2027 door te gaan, vormt de impuls voor een aantal activiteiten die in deze nieuwsbrief aan de orde komen. Daarnaast vertel ik hier graag ook over nog een andere activiteit in het najaar van 2026.

Symposium VO met NIVOZ

In het najaar organiseren we in Rotterdam een symposium met de daar aanwezige VO-organisaties. Dit doen we samen met NIVOZ. We realiseren ons dat de inhoudelijke ontwikkelingen door wetgeving en door LERVO niet alleen een verantwoordelijkheid is van docenten burgerschap of godsdienst/levensbeschouwing. Deze ontwikkelingen behoeven een vertaling in de eigen visie van de school op de vorming van leerlingen en dient daarom gedragen te worden door bestuur en leidinggevenden van een school. Tevens dienen zij op de hoogte te zijn van de mogelijkheden en eisen voor het aanbieden van het kerncurriculum L&R, al dan niet in de vorm van een zelfstandig vak of geïntegreerd in andere vakken. Om hierover met bestuurders en leidinggevenden te spreken, wordt in Rotterdam bij het NIVOZ een eerste symposium voor deze doelgroep gehouden. Een aantal bestuurders heeft al enthousiast gereageerd om deze bijeenkomst mede voor te bereiden.

En als laatste vragen natuurlijk de komende uitgave van het tweede inspiratieboek – *Bronnen van zin. Perspectieven op religieuze verschijnselen* – en de ontwikkeling van het **LERVO-curriculum** veel aandacht. Het boek wordt gepresenteerd tijdens de jaarlijkse VDLG-dag op 10 maart a.s. in Utrecht. Het curriculum zal naar verwachting – na uitgebreide consultaties – in november 2026 door de Stuurgroep worden vastgesteld.

Al met al hoop ik dat ook u merkt dat de aandacht voor levensbeschouwing en religie en daarmee ook LERVO de wind mee heeft. Het geeft opleiders en docenten hopelijk de nodige inspiratie om jongeren en studenten in deze wereld te begeleiden, op te leiden en in te wijden.

Dick den Bakker
voorzitter Stuurgroep Expertisecentrum LERVO

Inspiratieboeken voor docenten levensbeschouwing en religie

Deel 2 komt bijna uit!

Wil je je onderwijs vernieuwen met de perspectievenbenadering en beter laten aansluiten bij de burgerschapsopdracht? De inspiratieboeken van Expertisecentrum LERVO helpen je daarbij. Op 10 maart verschijnt **Deel 2 – Bronnen van zin. Perspectieven op religieuze verschijnselen**. Dit boek biedt achtergrond en werkvormen voor onderzoekend onderwijs over religieuze teksten, rituelen, objecten en gemeenschappen. Na 10 maart is het boek verkrijgbaar in de webshop van Ten Brink Uitgevers: www.tenbrinkuitgevers.nl.



Eerste veldconsultatieronde conceptkerncurriculum Levensbeschouwing en Religie

De curriculumwerkgroep van LERVO heeft een nieuw concept van het kerncurriculum Levensbeschouwing en Religie (L&R) voorgelegd aan het onderwijsveld voor feedback. In deze fase gaat het om de **kenmerkendheid** van het vakgebied, inclusief een indeling in domeinen (voorstel: geestelijke stromingen en levensbeschouwelijk burgerschap), en om een beschrijving van drie

scenario's voor de implementatie van het kerncurriculum (in een vak GL, in een nieuw vak L&R of gekoppeld aan andere M&M-vakken). In een tweede fase wordt het volledig uitgewerkte kerncurriculum met **kerndoelen** opnieuw aan het veld voorgelegd voor feedback. Dat gebeurt naar verwachting in de zomer van 2026. In beide adviesrondes worden alle 21 partners van LERVO uitgenodigd om advies uit te brengen en worden advieskringen georganiseerd met collega's uit het werkveld: vo-docenten en opleiders (hbo/wo). De curriculumwerkgroep bestaat uit Markus Altena Davidsen (voorzitter), Jan Bollemaat, Gijs van Gaans en Anja Kruithof. Het conceptkerncurriculum leest u [hier](#).



Geestelijke stromingen verplicht in het vo

Op 9 december jl. heeft de Tweede Kamer met een ruime meerderheid de Wet herziening wettelijke grondslagen kerndoelen aangenomen. Met deze wet verandert de lijst met verplichte kennisgebieden in po en onderbouw vo waar de kerndoelen betrekking op hebben. Voor het levensbeschouwelijk onderwijs is het van belang dat het kennisgebied **geestelijke stromingen** voortaan verplicht wordt in de onderbouw van het vo. In het po was geestelijke stromingen al sinds 1985 verplicht. Verder wordt het kennisgebied burgerschap verplicht in zowel po als onderbouw vo. De Eerste Kamer moet nog instemmen met de wet. Naar verwachting treedt de wetswijziging in werking vanaf het schooljaar 2027-2028. [LEES VERDER](#).



Markus Davidsen in *Dimensies* over LERVO en het nieuwe kerncurriculum L&R

In het laatste nummer van *Dimensies* (december 2025) interviewde Gijs van Gaans Markus Davidsen over Expertisecentrum LERVO en zijn werk als projectleider curriculum. In het interview gaan ze in op het nieuwe kerncurriculum Levensbeschouwing en Religie, de bijdrage van het vakgebied Levensbeschouwing en Religie aan burgerschap en de perspectiefgerichte didactiek van LERVO. *Dimensies* is een tijdschrift voor vakdidactici en opleiders bij de lerarenopleidingen van de mens- en maatschappijvakken. Voor wie LERVO nog niet (goed) kent, biedt het interview een goede samenvatting van de doelstellingen en wat we al hebben bereikt. Lees het interview [HIER](#).



Advies voor OCW over bekwaamheidseisen docenten GL

De partners LERVO hebben in het voorjaar van 2025 het ministerie van OCW geadviseerd om de bekwaamheidseisen voor docenten GL en G/HVO aan te scherpen. Hierover schreven we ook in onze vorige nieuwsbrief. Deze docenten moeten pedagogisch en didactisch bekwaam zijn, maar hoeven in tegenstelling tot alle andere docenten niet vakinhoudelijk bekwaam te zijn. Dit zet de deur open voor schoolbesturen om on- of onderbevoegde docenten voor de klas te zetten.



De partners van LERVO hebben voorgesteld dat het ministerie voortaan eist dat docenten GL en G/HVO ook vakinhoudelijk bekwaam moeten zijn, maar het aan het onderwijsveld over te laten om nader te bepalen waarin die vakinhoudelijke bekwaamheid uit bestaat. In een reactie laat het ministerie weten dat ons voorstel juridisch niet kan. Het ministerie kan geen inhoudelijke eisen stellen vanwege artikel 23 van de Grondwet, maar nodigt wel het veld uit om zelf benoembaarheidseisen te formuleren.

[HIER](#) lees je de brief van LERVO aan het ministerie van Onderwijs, de reactie van het ministerie op dit schrijven en een column van Markus Davidsen in *Narthex* over dit vraagstuk.

Narthex december 2025

In het decembernummer van *Narthex* staan *Rituelen* centraal. Leren over rituelen is meer dan terugkijken hoe het vroeger was. Juna Hein gaat in op de vraag waarom je leerlingen een ritueel moet laten maken **én uitvoeren**. De huidige tijd, waarin individualisme hoogtij viert, kan ertoe leiden dat jongeren geen idee hebben waar ze het zoeken moeten. Wie zijn ze eigenlijk, waar horen ze bij, wat willen ze? Die vragen spelen bij veel jonge mensen. Rituelen geven niet direct een oplossing, maar kunnen af en toe wel houvast geven om bepaalde momenten te bekrachtigen, duidelijk te maken bij welke groep je hoort of wilt horen, of om herinneringen uit het verleden levend te houden.

Ook binnen het curriculum van LERVO heeft het lesgeven over rituelen een belangrijke plek. In deel 2 van de reeks inspiratieboeken van LERVO die op 10 maart a.s. uitkomt, staat een hoofdstuk over rituelen. Daarin wordt uitgelegd waarom het zo belangrijk is om rituelen op te nemen in het curriculum. Ook biedt het werkvormen aan waarmee docenten aan de slag kunnen om over rituelen te onderwijzen. Lees [HIER](#) voor informatie over *Narthex* (uitgave van de VDLG).



Open dagen

Ze komen er weer aan: de open dagen in het voortgezet onderwijs om toekomstige leerlingen te interesseren om voor je school te kiezen. Omdat mijn jongste kleinzoon een jaar geleden in Groep 8 zat, bezocht hij een aantal van deze dagen en ik mocht hem daarbij soms vergezellen.

Het herinnerde mij aan de tijd dat ik zelf als Groep 8-leerkracht en directeur van een basisschool mijn leerlingen een advies over hun niveau gaf. En op mijn eigen school vertegenwoordigers van verschillende vormen van voortgezet onderwijs uitnodigde om over hun school te vertellen zodat ouders al een eerste keuze konden maken. In die tijd kwamen leerlingen nog niet mee naar zo'n avond. [LEES VERDER.](#)



Korte berichten

- **Op 21 januari spreekt Markus Davidsen, projectleider curriculumontwikkeling bij LERVO op de Thomas More Hogeschool bij het Netwerk levensbeschouwelijke vorming in de 21^e eeuw.** Dit netwerk komt tweemaal per jaar samen. Iedereen met interesse in academisch onderzoek naar levensbeschouwing en religie is van harte welkom. Markus gaat in op de wet die op 9 december jl. werd aangenomen in de Tweede Kamer waarbij het kennisgebied geestelijke stromingen nu ook verplicht is geworden voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Hoe kan het levensbeschouwelijk onderwijsveld hier nu handen en voeten aan geven en welke kansen bieden het nieuwe kerncurriculum van LERVO en de daarbij horende perspectievenbenadering? Lees [HIER](#) verder voor meer informatie en/of aanmelden.
- **Lovende recensie door Leni Franken over *Nieuwe werelden openen*.** In het recent verschenen themanummer 'Religie, levensbeschouwing en burgerschap op school' van *Religie & Samenleving* is een lovende [recensie](#) gepubliceerd van *Nieuwe werelden openen. Perspectieven op Levensbeschouwing en Religie* (Inspiratieboek deel 1) door Leni Franken.
- ***Bronnen van zin. Perspectieven op religieuze verschijnselen*** verschijnt op de VDLG-studiedag op 10 maart a.s. Dit is deel 2 in de reeks inspiratieboeken van LERVO. In dit boek beschrijven we hoe je onderzoekend onderwijs kunt geven over religieuze teksten, rituelen, objecten en gemeenschappen en hoe je hierbij gebruik kunt maken van de perspectieven. Het boek kost € 23,50 en is verkrijgbaar na 10 maart bij www.tenbrinkuitgevers.nl.
- Het **programma van de VDLG-studiedag** is bekend. Je kunt het [HIER](#) lezen.
- **Coördinatiegroep VO gaat van start.** In de coördinatiegroep VO treffen adviseurs van de vier betrokken profielorganisaties (Verus, VOS/ABB, VGS en ISBO) elkaar om expertise te delen over het begeleiden van scholen voor voortgezet onderwijs, die het LERVO-curriculum en de perspectievenbenadering passend bij het eigen karakter van de school in willen voeren. De groep gaat tevens aan de slag met de ontwikkeling van een Handreiking Vakleerplan, waarin deze ervaringen worden vastgelegd. Deze groep bestaat uit:
 - Eline Bakker (VOS/ABB)
 - Bahaeddin Budak (ISBO)
 - Marcel Elsenaar (Verus)
 - Sjaco van Gurp (VGS)

- **Coördinatiegroep HO.** We zijn als LERVO ook voornemens om naast een coördinatiegroep VO ook een coördinatiegroep HO te vormen waarin vertegenwoordiger vanuit de betrokken universiteiten en hogescholen met elkaar zullen nagaan of de inhoud van de opleidingen moet worden herzien op basis van de veranderende wetgeving van het LERVO-curriculum. De coördinatiegroep HO wil verder de nascholing voor on- en onderbevoegde docenten en de werving van meer studenten ter hand nemen. En tot slot de voorbereiding van een wetenschappelijke conferentie in het voorjaar van 2027.
- **Website:** Op www.lervo.nl lees je alles wat met LERVO te maken heeft en je kunt daar ook de LERVO brochure downloaden.

Colofon

De nieuwsbrief van Expertisecentrum LERVO verschijnt twee á drie keer per jaar. Je bent vrij om de nieuwsbrief te verspreiden / delen met anderen. Aanmelden voor de nieuwsbrief kan via: info@lervo.nl.

Kernteam

Dick den Bakker | voorzitter stuurgroep LERVO: lervo@kpnmail.nl

Markus Altena Davidsen | projectleider curriculum: m.davidsen@hum.leidenuniv.nl

Corine de Reus | projectmedewerker communicatie & organisatie: corinedereus@lervo.nl

Stuurgroep LERVO

Dick den Bakker (voorzitter), Cok Bakker (wo/DRT), Hans van den Bemt (hbo/LOO), Marijke Floris (profielorganisatie Verus), Frank de Wit (profielorganisatie VOS/ABB) en Pauline Kraakman (VDLG).

Partners

